

УДК 305-055.2

ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ THE HISTORICAL SOCERS OF GENDER EQUALITY

Пансевич Ю.В.,

*викладач кафедри державно-правових дисциплін та міжнародного права
Харківського національного педагогічного університету*

Досліджуються питання виникнення та розвитку гендерної рівності, аналізуються різні теорії гендеру та їх відображення у нормативно-правових актах. Відображені погляди різних видатних філософів. Наводяться приклади міжнародних документів, спеціальних галузевих конвенцій, які стосуються даного питання.

Ключові слова: гендер, гендерна рівність, дискримінація, гендерне законодавство, гендерна політика.

Исследуются вопросы возникновения и развития гендерного равенства, анализируются разные теории гендера и их отображение в нормативно-правовых актах. Отображаются взгляды различных выдающихся философов. Приводятся примеры международных документов, специальных отраслевых конвенций, которые касаются данного вопроса.

Ключевые слова: гендер, гендерное равенство, дискриминация, гендерное законодательство, гендерная политика.

This article investigates the issue of gender equality, gives the analysis of the different gender theories and their legal regulation. It illustrates the different views of famous philosophers. There are examples of national documents, conventions in special branches, which concern this question.

Key words: gender, gender equality, discrimination, gender legislation, gender policy.

Останнім часом питання гендерної рівності стало дуже актуальним та набуло всесвітнього значення. Нерівність чоловіків та жінок стала об'єктом дослідження філософії, психології, соціології, політології і, звісно, юриспруденції. Але цю проблему висунула перед людством сама історія, адже сутність чоловіка і жінки та їх взаємодія – чи не головна інтрига цієї науки. Таким чином, мета даного наукового дослідження – прослідити історичні витоки дискримі-

нації, її виникнення, розвиток та вплив на сучасні інститути права.

Існує декілька підходів до сприйняття чоловіків і жінок як суб'єктів суспільства. Східна мудрість завжди підкреслювала принципову цілісність існування як єдність Інь і Янь (чоловічого та жіночого початку). Вони доповнюють один одного як у природі, так і у культурі. Сутність існування – не у чоловікові та не у жінці самих по собі, а у багатстві їх відношень.

Інший погляд – у протиставленні чоловіка і жінки. Він виник із самої природи. Це генетичні, анатомічні, фізіологічні особливості чоловічого і жіночого організму. Ще у Стародавньому світі, наприклад в Афінах, положення жінки було не однозначним. Вона перебувала під владою батька, а потім – чоловіка. А ось у Спарті жінки та чоловіки займали майже однаковий статус. Звісно, це відображалось і на інституті шлюбу. За часів Давнього Риму шлюб закріплювали контрактом – тобто договором. Але договір, стверджував Кант, «не порождает брак, так как всегда имеет некую временную цель, при достижении которой себя исчерпывает; брак же охватывает всю человеческую жизнь и прекращается не достижением определенной цели, а только смертью людей, состоявших в брачном общении» [1].

Аристотель вважав, що жінки – це найнижчі істоти, імпотентні чоловіки. Таку думку підтримують інші вчень-філософи, які стверджують, що диференціація за статтю – це онтологічний принцип: «Лучше, когда высший принцип отделен от низшего. Поэтому, если это возможно, и там, где это возможно, мужское отделено от женского» [2].

Релігійні погляди на дане питання також протилежні. З одного боку: «И сотворил Бог человека по образу своему, по образцу Божию сотворил его; мужчину и женщину сотворил их...» [3]. З іншого боку, Єва створена з ребра Адама. Крім того, жінка – уособлення гріховного падіння, спокуси. Так, у середньовічній християнській філософії Фома Аквінський, Святий Августин, Філон Олександрійський розрізняють маскуліне (чоловіче), свідоме як раціональне, божественне, а ремінне (жіноче) – протилежне, образ брудного тілесного світу. Ці погляди яскраво ілюструє середньовічне «полювання на відьом».

І. Кант теж підтримує ідею про більш низький ментальний рівень жінок: «Недостаток абстрактного мышления развивает в женщинах вкус, чувство прекрасного, чувствительность, практичность, которая играет значительную роль в семейной жизни и функционировании общества. Мужчина уравнивает женские недостатки, и таким образом создается гармоничная пара, в которой мужские и женские начала играют взаимодополняющую роль. У прекрасного пола столько же ума, сколько у мужского пола, с той лишь разницей, что это прекрасный ум, наш же, мужской, – это глубокий ум» [4].

Інший філософ, А. Шопенгауер, також підкреслює чоловіче панування у суспільстві, де для жінки відведена єдина роль – віддана та вірна дружина, мати, а для чоловіка – роль лідера у соціальному та політичному житті суспільства. Підтримує цю ідею Ф. Ніцше: «В женщине спрятано так много педагогического, поверхностного, школярского, мелочного...» [5]. З. Фрейд визнає, що жінка спроможна тільки на «плетение и ткачество» [6]. Питання філософії статі розглядалися у роботах таких видатних особистостей як Чернишевський, Хом'яков, Соловйов, Бердяєв, Розанов та інші.

Особливе загострення гендерної теми відбулося у 70-90-ті роки ХХ ст., що призвело до нових напрям-

ків досліджень. До найбільш інтенсивних відноситься фемінізм. Спочатку він мав політичну мету. В західних країнах це отримало назву «тихої женської революції» [7]. Гендерологія стала послідовницею фемінології та фемінізму.

У 1968 р. Р. Столлер вперше визначив різницю між поняттями «стать» і «гендер». У 80-90 рр. гендерні дослідження були досить поширеним явищем, але дуже відрізнялися різноманітністю. У 1993 р. був створений Центр дослідження жінок і гендеру. Причиною виникнення таких вивчень стало протиставлення жінок і чоловіків, стереотипи про чоловіче призначення.

Сутність та темпи гендерного порядку нерівномірні у різних країнах, соціально-економічних прошарках, соціально-вікових групах та серед різних людей. Зміни та тенденції, які відбуваються у світі зараз є глобальними, всеоб'ємлюючими, закономірними та спільними, цей процес складний, нерівномірний, суперечливий [8].

Сьогодні вчені розглядають різні теорії гендеру. Наприклад, О. А. Вороніна виділяє три основні:

1. Теорія соціального конструювання гендеру.
2. Гендер як стратифікаційна категорія.
3. Гендер як культурна метафора [9].

Інший вчений – Г. Гарфинкель, вивчаючи випадок пацієнтки, яка змінила стать, прийшов до висновку, що гендер, перш за все, складається шляхом соціалізації, розподілу праці, системою гендерних ролей, сім'єю, засобами масової інформації. А, по-друге, гендер базується самими індивідами – на рівні їх свідомості (тобто гендерної ідентифікації), прийняттям заданих суспільством норм та прилаштування до них (в одязі, зовнішності, поведінці тощо). Таких прикладів, підходів та вивчень існує численна кількість.

Соціальний статус чоловіка і жінки залежить від багатьох факторів: інституціонального, соціально-економічного та ідеологічного ладу (політичних систем, режиму, гендерного законодавства; стану економіки; поглядів на роль чоловіка і жінки у суспільстві). У результаті їх взаємодії виникають, розвиваються та укріплюються у часі і просторі декілька типів державної гендерної політики [10]. Нормативно-правовою основою для становлення та розвитку гендерних складових внутрішнього (національного) законодавства є міжнародно-правові документи. Наведено найбільш поширені, основні, узагальнюючі, на наш погляд.

По-перше, до таких документів можна віднести всі міжнародні конвенції з прав людини (Устав ООН 1945 р., Загальна Декларація прав людини від 10 грудня 1948 р., Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод від 4 листопада 1950 р.).

По-друге, це всі міжнародно-правові документи з прав жінок – Конвенція про рівну винагороду чоловіків і жінок за однакову працю від 29 червня 1951 р., Конвенція про охорону материнства від 28 червня 1952 р., Декларація про ліквідацію дискримінації стосовно жінок від 7 листопада 1967 р., Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти від 14 грудня 1960 р., Конвенція про лікві-

дацію усіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 р., Декларація про викорінення насилля над жінками від 20 грудня 1993 р., Пекінська декларація 1995р. та інші.

По-третє, це спеціальні (галузеві) конвенції, які безпосередньо не пов'язані зі статусом жінок. А саме: Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р., Конвенція про права людини та біомедицини від 4 квітня 1997 р.

Більше того, в той чи іншій міри гендерна рівність закріплена і в конституціях багатьох держав світу.

Основні напрямки розвитку права та законодавства у контексті гендерної рівності, за думкою аналітиків проблеми, зосереджені у виборчому нормативно-правовому блоці, трудовому й соціально-заперечувальному, адміністративному, сімейному, кримінальному, кримінально-виконавчому [11].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кант И. Метафизика нравов в двух частях. Соч. – М., 1965. – Т. 4.4.2. – С. 191-197.
2. Философия : учеб. / Под ред. В. Д. Губина. – М.: Тон, 1997. – С. 396-400.
3. Библия. Ветхий завет. Книга первая. – М., 1995. – С. 6 (Бытие 1:27).
4. Кант И. Соч. Т. 4 ч. 1. – М., 1965. – С. 233.
5. Ницше Ф. Сочинения: в 2 т. / Сост., ред. вступит. Ст. 4 примеч. К. А. Свасьян. – М. : Мысль, 1990. С. 830.
6. Фрейд З. Введение в психоанализ. – М., 1989. – С. 384.
7. Гендерная экспертиза российского законодательства / под ред. Л. Н. Завадской. – М., 2001. – С. 92.
8. Петрова Р. Г. Гендерология и феминология : учебное пособие. – 3-е изд. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К»; 2007. – 232 с.
9. Воронина О. А. Социокультурные детерминанты развития гендерной теории в России и на Западе // Общественные науки и современность. – 2000. – № 4. – С. 9-21.
10. Хасбулатова О. А. Российская гендерная политика в XX столетии: мифы и реалии. – Иваново, 2005. – С. 6-29.
11. Лушников А. М., Лушникова М. В., Тарусина Н. Н. Гендерное равенство в семье и труде: заметки юристов : монография. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. – 288 с.